ئافرەتان هەتاکەی دەبێ بێدەنگی هەڵبژێرن؟.. شوانە حەسەن ئەبوبەکر

توندوتیژی، بێباوەڕی و زەوتکردنی مافە ئینسانییەکانی ژنە لە لایەن بنەماڵە و کۆمەڵگاوە. توندوتیژی کاتێک ڕوودەدا کە کچێک ناچارە بە درێژەدان بە خوێندن، بە کارکردن ، بە چوونەدەرەوە لەماڵ و بە ئەنجامدانی هەر کارێک ئیجازەی باوک و برا، تەنانەت برای چکۆلەتر لە خۆی وەرگرێت و ئەگەریش ژیانی هاوبەشی پێک هێنا ئیجازەی مێردەکەی! کاتێک ڕوودەدا کە لە کۆمەڵگادا کچێک کە نایەوێ یان بۆی نەڕەخساوە ژیانی هاوبەش پێکبێنێ سووک چاوی لێدەکرێ و بە قەیرە ناودەبرێ. توندوتیژی ئەو نەونیتکە و قسە ناشایستانەیە کە لە شەقام و کۆڵان بە ژنان دەکوترێ! ئەو نیگاهە هەرزانەیە کە وادەکا ژن نەتوانێ بە ئاسوودەیی هاتووچۆ بکات! ئەو بڕیارە تاک لایانەی کۆمەڵگەیە کە بە لەبەرچاو گرتنی ویست و تواناییەکانی ژن بە ئەنجامدانی زۆر کار بە شیاوی نازانێ و ڕێی لێدەگرێ! ئەو کاتەی وێڕای زۆرتر بوونی ژمارەی ژنانی خوێندەوار لە دام و دەستگا ئیدارییی و حکومییەکان کەمتر لە پیاوان وەردەگیرێن و موچەی مانگانەشیان لە پیاوان کەمترە! توندوتیژی کەڵک وەرگرتنی ئەبزاری لە ڕوخسار و ئەندامی ژنانە بۆ پەرەپێدان بە فرۆش و زۆر بوونی کڕیار! توندوتیژی ئەو قەفەسە تەنگەیە کە بە نێوی سروشت و داب و نەریت و پشتیوانیی ئایین و دەسەڵات ژنانی تێدا یەخسیر کراون و ناچاری دەکەن بەو کارانەی کە بەدڵ پێی خۆش نییە بیکات: ئەوەی کە نەهێڵن دەرس بخوێنێت، نەهێڵن کار بکات، لە تەمەنی خوار ١٨ ساڵ بە شووی بدەن، نەهێڵن بە دڵی خۆی پێبکەنێت، بگەڕێ، بیر بکاتەوە و بژی. توندوتیژی ئەو بێ باوەڕی و سنوور دانانە بۆ ژنانە کە وا دەکا خۆشیان خۆیان پێ کەم بێت! کاتێک ژنێک شکی هەیە بە خۆی و مرۆڤ بوون و تواناییەکانی و پێی وایە ئەگەر کوڕی نەبێ، مێردی نەبێ یان برای نەبێ بێهێز و زوڵم لێچووە و دەبێ بەزەییت پێیدا بێت! کاتێک ژنێکی کورتەباڵا پێی وایە بۆ وەبەرچاو هاتن، پێویستە کەوشی ڕەق و تەقی پاشنەبەرز لەپێ کات، یان بۆ جوانتر وەبەر چاو هاتن پێویستە ڕوخسار و لەشی خۆی بخاتە ژێر چەقۆی نەشتەرگەری! کاتێک ژنێک پێی وایە تەنیا خاڵی گرینگی ئەو وەک مرۆڤ ڕوخسار و لەش و لاریەتی و بۆ فڕێدانی زبڵیش دەبێ بچێتە بەر ئاوێنە

و دەستێک بە ڕوخساری دابێنە! کاتێک کچێک بە بێ دەست هێنانی دەی کەسی بەرانبەری، پشت لە کەسایەتی خۆی دەکا و هەمووی وجوود و بیروباوەڕەکانی خۆی دەگۆڕێت! توندوتیژی وەک پەتا وایە و لە کۆمەڵگە دا بڵاو دەبێتەوە، واتا بوونی توندوتیژی لە کۆمەڵگە و دەسەڵات دژ بە هاووڵاتی دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی ئاستی توندوتیژی بە گشتی لە کۆمەڵگادا .

بەداخەوە لە هەمو جۆرەکانی توندوتیژیدا ژنان لە زۆربەی حاڵەتدا بێدەنگی وەک چارەسەرێک لە بەرانبەر توندوتیژی هەڵدەبژێرن! زۆربەی ژنان، تووڕەیی و توندوتیژی پیاوەکەیان وەک ڕەفتارێکی ئاسایی پیاو لەبەر چاو دەگرن و لە بەرانبەری دا بێدەنگ دەبن، لە حاڵێک دا ئەو ڕەفتارانە بە هیچ شێوە ئاسایی نین و دەبێ بە هاوکاری دەروونناس ڕێگەچارەی بۆ بدۆزرێتەوە ئەگینا ئەو هەڵسوکەوتە نابەجێیانە لە درێژخایەن دا کاریگەری خراپ لە سەر باری دەروونی هەمووی تاکەکانی ئەو بنەماڵەیە دادەنێت.

لە ڕوانگەی دەروونناسییەوە ئەو پیاوانەی توندوتیژی دژ بە ژنان بەکار دەبەن کێشەی دەروونییان هەیە. ئەو پیاوانەی بە منداڵی توندوتیژی بەرانبەر بە ژنانی بنەماڵەکەیان کراوە، پیاوانی بێ مەسئولیەت و بێتاقەتن و ئەو پیاوانەی هەست بە پووچی دەکەن، زۆرتر توندوتیژی دژ بە ژنان بەکار دەبەن. زۆربەی ژنان بە تایبەت له وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، بێکار و بێ داهاتن و ژیانیان لە باری ئابوورییەوە بە پیاوانی خانەوادەکەیانەوە بەستراوەتەوە و ڕاوەستان لە بەرانبەر زوڵم و توندوتیژیی پیاوان مەترسیی بژێوی و ئاوارە بوونیان دەخاتە سەر. لە لایەکی دیکەشەوە زۆریەک لە بنەماڵەکان لەبەر ئەوەی لە کۆمەڵگای بە کولتوری کۆن تەنراودا جیابوونەوە لە هاوسەر بۆ کچان عەیب و ناشیرینە، کچەکانیان ناچاردەکەن درێژە بە ژیانەکی هاوبەشی نەخوازراو و پڕ لە زوڵم و توندوتیژی بدەن.توندوتیژی دژی ژنان بێ سنوورە، کات و شوێن ناناسێ و هەموو کاتێک و لە هەموو شوێنێک و لەلایان هەمووکەسەوە تەنانەت خودی ژنانیش ڕوو دەدات
ئافرەت لە نێو کۆمەڵگە هەڵسوکەتی نادروستی لەگەڵ دەکرێت، لە بواری کۆمەڵایەتیدا ئافرەت هەندێک جار بە پلە دوو و سێ، هەندێکجاریش وەکو کۆیلەیەک سەیر دەکرێت. لە کۆمەڵگەی کۆن و نوێشدا ئافرەت نەک تەنها لە کوردستان، بەڵکو لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە سەرتاسەری جیهانیشدا لەژێر هەژمون و زوڵمێکی زاڵمانەی دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی و کەلتوری پیاوسالاریدا دەژی.

دەروبەری کۆمەڵایەتی کە تەنراوە بە دیاردە و نەریت و کەلتوری هەمەجۆری دواکەتوو، هۆکارێکی سەرەکییە بۆ ئەوەی ئافرەت بەشێواز و ڕێگا و مەبەستی جیاواز بچەوسێنرێتەوە.

لەکۆمەڵگەی کوردستاندا، تاکو سەدەیەک، یان نیو سەدە پێش ئێستاش، ئافرەتی کورد لەڕووی کۆمەڵایەتی و بەرهەمهێنانەوە بەشداری کارای هەبووە، ئافرەت نەک هەر منداڵی پەروەردە و بەخێو دەکرد، نەخێر ئەو وەکو خاوەن ماڵ و دەسەڵاتدارێکی کۆمەڵایەتی پێشوازی لەمیوان و بڕیاردان و بەرهەمهێنان و دەستکەوتی دارایی دەکرد. ئافرەتانی سەربەرستی کوردستان نموونەیەکی بەرز و جوانی قسە و بۆچوونی هەموو گەڕیدن ڕۆژئاواییەکان بوو، کە پێشتر روویان لەکوردستان کردبوو. دەروبەری کۆمەڵایەتی کە بەریتییە لە (ئاین ، نەریت، کەلتور، دەسەلاتی دارایی، پەیوەندی کۆمەلایەتی و دابەشبوونی چینایەتی کۆمەڵگە) کاریگەریان لەسەر دەرکەوتنی بیرۆکەی چەوسانەوەی ئافرەت و لەقاڵبدان و پتر کۆیلەکردنی ئافرەت هەیە. بێگومان دەروبەری کۆمەڵایەتیش پەیوەندی بەدەوربەری ئابوری و کاریگەرییە ئابوورییەکانەوە هەیە.

بێگومان باشکردنی دۆخی ژیان و بەدیهێنانی مافەکانی ئافرەتان لەڕووی کۆمەڵایەتی و ئابووری و دەستووری و مەدەنییەوە، پەیوەستە بەخودی ئافرەتان و ئەو شۆڕش و بزاڤانەی بۆ بەدیهێنانی مافەکانیان دەیکەن. لە ئەمەریکا ئافرەتان جەنگێکی درێژخایەنیان بۆ بەدەستهێنانی مافی دەنگدان و بەشداری لە ژیانی سیاسی و ئابووری کردووە، لە روسیاش دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر ئافرەتان توانیان لەڕێگەی بەشداری لەشۆڕش، مافەکانیان باشتر بکەن. لەئەوروپاش ئافرەتان لەم جەنگە بەردەوامە بەردەوامن، ئافرەت لە ئاسیا و ئەفریقیا و ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا هێشتا لەپێناو دابینکردنی دەروبەرێکی کۆمەڵایەتی گونجاوی ئارام و دڵنیاکەر دەجەنگن، دروشمەکان بزاڤی ئافرەتان بۆ بەدیهێنانی مافەکانیان بەپێی دەروبەرە کۆمەلایەتییەکان دەگۆڕێت، لەئەوروپای پێشکەوتوو، ئافرەتان داوای دەست حەقی یەکسان لەگەڵ پیاوان و مافی دایکایەتی و یەکسانی لە کاری و چی وچی دەکەن، لە سعودییەدا ئافرەتان داوای مافی بەدەستهێنانی دەنگدان و مافی لێخوڕینی ئۆتۆمبێل و بەشداری لەئیدارەی دەوڵەت دەکەن.

لەهەمان کاتدا ئافرەت بەپێی دەروبەری گروپە توندڕەوە دینییەکان، کەرەستەیەکی هەرزانی کۆیلەکراوە، بۆ پاراستن و بەدیهێنانی خواستە کۆمەڵایەتییەکانی پیاوان و بەهێز هێشتنەوەی دەسەڵاتی پیاوسالاری و

بەکارهێنیان بە ئەنجامدانی کاری توندتیژی و تەقینەوە و تەقاندن.

شوانە حەسەن ئەبوبەکر